

סימן י"ט

האם אדם חייב להרוג עצמו כדי להינצל מעבירה שיש בה דין מסי"ג, והאם רשאי להרוג עצמו כדי להינצל

הירא שיכשל האם חייב להרוג עצמו

א. בכל מקום שאמרו יהרג ואל יעבור, הפירוש הוא שחייב להימנע מהעבירה, אע"פ שימות מחמת זה על ידי חולי או ע"י גוי המאיים להרגו באם לא יעבור. אבל אין חיוב* לאדם להמית את עצמו בידיים כדי להימנע מעבירה, ואפילו אם חושש שלא יעמוד בניסיון, כגון שמייסורים אותו בייסורים גדולים וחושש שלא יהיה לו כח לעמוד בהם וייכנע לגוי

אוצר החכמה

א. כתב בחידושי רבינו יונה בסנהדרין (דף ע"ד:) שלא מצינו חיוב לאדם להרוג עצמו כדי לא לעבור עבירה, ולא אמרו אלא יהרג ואל יעבור, ולא שיהרוג עצמו. וע"ע בחלק הצירורים סי' ס' שהוכחנו שכן הוא גם דעת הרמב"ן. וכן בכל דברי הפוסקים לא מצינו חיוב לאדם להרוג את עצמו, וכן מלאכי בשו"ת "טוב טעם ודעת" להגר"ש קלוגר (ח"א סי' קצ"ב ד"ה והנה אני חמה) שכתב דאין חיוב לאדם להמית עצמו אפי' כדי להנצל מג' עבירות חמורות. וע"ע ב"קובץ הערות" סי' מ"ח, שהוכיח מהרמב"ן שיש חיוב לאדם להרוג את עצמו, כדי להינצל מעבירה שיש בה דין מסי"ג. אבל כבר כתב הגרש"ר ב"זכרון שמואל" סי' ס"ה אות ל"ב לדחות את הראייה מדברי הרמב"ן, ושוב אין לנו אלא דעת ר' יונה שאין חיוב ועוד דגם מהרמב"ן עצמו מוכח כן וכדלעיל, ובמיוחד שכן משמעות כל הפוסקים. ומה שמצינו בכמה מקומות שמסרו עצמן צידים למיתה, כההיא דגיטין (נז:) מעשה צילדים וילדות שקפצו לים ובעוד דוכתי, הכל לפני משוה"ד, וע"ע בר' יונה שם מש"כ. ולא זו בלבד שאין חיוב אלא דעת כמה ראשונים שאסור לאדם להרוג עצמו צידים, כמו שהביא הב"י ב"צדק הצית" (יו"ד קנ"ז), וכן דעת מהרש"ל וכדלקמן ס"ק ג', וא"כ כל שכן שאינו חייב להרוג את עצמו, וגם החולקים הסוברים שאין איסור רק התירו לעשות לפני משוה"ד אבל 'חיוב' כזה לא מצינו.

והטעם שאין לאדם חיוב להרוג את עצמו כדי להינצל מהעבירה, אינו משום שכנגד העבירה יש איסור שפ"ד דמאכזר עצמו לדעת, דהא דעת הרבה ראשונים שאם רוצה להרוג עצמו צידים כדי להינצל מהעבירה רשאי, וכדלקמן סעיף ב', וחזין שאין בזה איסור שפ"ד, ואעפ"כ אינו חייב לעשות כן. אלא הטעם משום שלא מצינו שהחורה חייבה את האדם עד כדי כך, ומצינו רק שהחורה

האונסו, אינו חייב להרוג את עצמו כדי להינצל מהעבירה.²

**הירא שלא יעמוד בנסיון האם מותר לו להרוג עצמו ודין הריגת
התינוקות בשעת השמדות**

ב. אע"פ שאין חיוב לאדם להרוג עצמו כדי לא להכשל מ"מ מי שנשארו לבו וחושש על עצמו שיכשל מותר לו להרוג עצמו בידים^ג כדי להמנע מהעבירה ומצוה לעשות כן והעושה כן נקרא קדוש כשאר

חייבה אדם להניח עצמו למיתה כדי לא לעבור, אבל להרוג עצמו צידים, שזה ודאי יותר קשה, לא חייבתו התורה.

ב. ואפשר שבמקום איסור רציחה, אם יש לו אפשרות להרוג את חברו או את עצמו, חייב להרוג את עצמו כדי לא להרוג את חברו, דסברא הוא דאין לו לדחות נפש חברו מפני נפשו. ודוקא בשאר עבירות, שהחיצוץ מס׳יג הוא משום חומר האיסור, יש סברא שהתורה לא חייבה עד כדי כך שימית עצמו בידים. אבל ברציחה, שיש סברא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי, הסברא נוטה שיהרוג את עצמו ולא את חברו. וכן משמע קצת בגליונות חזו״א על הגר״ח פ״ה מיסוה״ת ד״ה ואין חילוק, עי״ש. וע״ע בספר ׳זכר דבר׳ (להגר״ד לנדא שליט״א) בס׳ ד׳.

ג. הנה איסור חמור לאבד עצמו לדעת, כמפורש ברמב"ם פרק ב' מרוצת הל' ב' ובשו"ע יו"ד סי' שמ"ה. ומקור הדין דרשו חז"ל מקרא "אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" מיד נפשתיכם כמו שהביא הש"ך שם והוא מהמדרש רבה בפרשת בראשית, והנה איתא במדרש שם "יכול אפי' כחנניה מישאל ועזריה ח"ל אך יכול אפי' כשאלו בן קיש ח"ל אך". ומכאן למדו כמה ראשונים שאיסור מאבד עצמו לדעת אינו אלא כשמאבד עצמו סתם מחמת שמאס בחייו וכדו' אבל מי שהורג את עצמו בשביל כבוד שמים אין זוה איסור, והוצאה שיטה זו באו"ח (סי' ד' הל' אהבתי ה' אות א') הביאו הב"י ב"צדק הבית" סי' קנ"ו) וכן כתב הסמ"ק בס' ג' (ומדברי הסמ"ק שם משמע שמוותר לאדם להרוג את עצמו אפי' כשאונסים אותו על שחר עצירות שאין עליהם חיוב מקסי"ג, ולא מצאתי עוד מי שקוצר כן.) וכן מפורש בחוס' בע"ז (דף יח א') ומבואר בדבריהם דאפי' מלוא איכא זוה, וכן הביא הריטב"א שם בשם ר"ת, ובריקאנטי סי' ס"ט כתב חז"ל "מי שאינו סומך עצמו לעמוד בנסיון העכו"ם והורג עצמו נקרא קדוש כשאר מקדשי ה' וראיה ממעשה שאלו ובפרק הניזקין במעשה דד' מאות ילדים" עכ"ל. אולם אין דין זה מוסכם כלל, דבאו"ח שם הביא שיש אוסרים ולא הותר אלא לימסר ביד גויים שיהרגוהו אבל לא להרוג עצמו בידיים, וכן מוכח בחידושי הרצינו יונה לסנהדרין עד: וכן כתב המהרש"ל ציש"ש צ"ק פ"ח סי' נ"ט שצדוק אופן אסור לאדם לשלוח יד בנפשו ואפי' כדי להנצל מאיסור ע"ז.

ומכל מקום כתב המהרש"ל שצמקום שיש חשש שאם לא יהרוג את עצמו ימותו הרבה מישראל, מותר לו להרוג את עצמו בידיים כדי להצילם.

מקדשי ה' ^י, ומותר אפילו להרוג אחרים [כמובן בהסכמתם דוקא ^י] באם יש חשש שיכשלו ^י, וכן נהגו בשעת השמדות לשחוט את הילדים כדי

ד והטעם שמותר ואין צריך לחשוש לאיסור מאבד עצמו לדעת, דכיון שנפשו נדחית מפני העצירה - שהרי יש כאן דין מסי"ג, לא שייך כאן איסור מאבד עצמו, ונהי דאינו חייב להרוג עצמו בידיים, משום שלא חייבתו תורה עד כדי כך, אבל אם רוצה ודאי שרי ליה. ולא מצעיא לדעת הסוברים שמותר לאדם למסור נפשו לפניו משוה"ד בכל עצירה שאונסים אותו לעבור, אלא אפילו לדעת הסוברים שאסור לאדם למסור נפשו על עצירה שאין בה חיוצ מסי"ג, זה דוקא כאשר העצירה נדחית מפני פיקו"ג, דמאחר והתורה החשיבה את נפשו יותר מעצירה זו אין לו להתחכם ולאבד את נפשו, אבל הכא גוף העצירה אינה נדחית מפני פיקו"ג אלא שהתורה לא חייבה עד כדי כך שיהרוג עצמו בידיים, אבל אם נשאו ליבו לקדש את ה' ולעשות לפניו משוה"ד מותר. וכל שכן לדעת הסוברים שמותר לאדם למסור נפשו גם על עצירות שאין בהם חיוצ מסי"ג והטעם כתב הסמ"ק (שם) דכל שעושה לשם שמים אין איסור מאבד עצמו לדעת, אז בודאי צעירה שנדחית מפני פיקו"ג אין איסור מאבד עצמו לדעת אם עושה לשם שמים. ונהי דיש לחלק, דשאני הכא שהורג עצמו בידיים ויש כאן ענין של רציחה ממש וכינ"ד נתיר איסור רציחה בשביל קידוש ה' שאינו חייב בו, י"ל דהני ראשונים סברי דלעולם בהריגת עצמו אין איסור רציחה אלא רק איסור 'מאבד עצמו לדעת', וכמס"כ ה"מנחת חינוך" צמ"ה ל"ד, שעל הריגת עצמו אין איסור רציחה אלא רק איסור מאבד עצמו לדעת, והלכך כיון דהכא לא חיישינן לאיסור מאבד עצמו לדעת אין איסור כלל. והראשונים דסברי דאסור לאדם להרוג את עצמו בידיים אפי' כדי להנצל מג' עצירות [אע"ג דנפשו אינה חשובה כנגד העצירה] סברי דהריגת עצמו בידיים חמור טפי וכמבואר ב"ש"ש שם, וכמו שמשמע מה"צית מאיר" יו"ד סי' רט"ו ס"ה דהריגת עצמו היא בכלל איסור רציחה, וכן משמעות לשון הרמב"ם בפ"ב מרואם וש"נ הל' ב'. (והא דשאל הרג את עצמו עיין באו"ח שם מש"כ ועיין עוד ברד"ק על אחר וביש"ש בפ"ק שם.) ובאמת גם מדעת המחירים להרוג עצמו בידיים אין ראיה מכרעת דסברי דעל הריגת עצמו אין איסור רציחה, דאפשר דבעלמא יש איסור רציחה על הריגת עצמו, ודוקא הכא שנפשו נדחית מפני העצירה, אין איסור רציחה, וכדחזינו שהחירו אפילו להרוג אחרים, וכדלקמן, וע"ע בחלק הצירורים סי' ס"א הרחצת הדברים.

ה דהא קי"ל בסנהדרין (ע"ד). שהרודף אחר ע"ז לעוצדו אין מצליח אותו בנפשו, וחזינו שאסור להרוג אדם בעל כרחו כדי להצילו מאיסור ע"ז, ועל כרחך הכא דשרי היינו במסכים. ואפי' ששחטו גם את החינוקות שאין בהם דעת להסכים, היינו משום שזכות הוא להם, ואילו הצינו ודאי היו מסכימים.

ו כן כתב הריטב"א בע"ז (שם) בשם ר"ת ושכן נהגו לשחוט את הילדים בשעת השמדות כדי שלא ישתמדו רח"ל, וסיעתא דידהו משאל המלך שציקש מנערו שיהרגנו כדי שלא יתפסוהו הפלשתיים (וכמה מפרשים פירשו שחשש שאונסוהו לעצירות עיין בב"מ רי"ס קנ"ו.) ובאו"ח (שם)

שלא יפלו בשמד ח"ו^י, ויש אוסרים בין להרוג אחרים בין להרוג עצמו^י.

הביא שנתלקו בזה חכמי ישראל וז"ל "מעשה ברב אחד ששחט חינוקות הרבה בשעת השמד שירא שיעצרום על דת והיה עמו רב אחר וכעס עליו וקראו רוצח והוא לא חש לדבריו ואמר הרב המונע אם כדברי יהרג אותו רב צמיתה משונה וכן היה שתפשוהו גויים והיו פושטים עורו ונותנים חול צין העור והבשר ואח"כ נתצטלה הגזירה ואם לא שחט אותם אפשר שהיו ניזולים ולא היו הורגים אותם" עכ"ל.

ז' ויש להסתפק היאך הדין צמי שרונים לאונסו ע"י יסורים נוראים לעצור על אחת מג' עצירות, והוא משער בנפשו שיוכל לעמוד ביסורים ולא לעבור, אבל רוצה לאבד נפשו כדי להנצל מהיסורים האם מותר או אסור, ובשו"ע יו"ד סי' שמ"ה מצוה דמי שאבד עצמו באונס מחמת יסורים נקצר ונספד ככל ישראל ואין דינו כמאבד עצמו לדעת, והגרע"א זיין שם לתשו' "צמים ראש" שכתב דלכתחילה מותר לאדם לאבד נפשו כדי להנצל מיסורים גדולים (הוצא לשונו בחלק הצירורים סי' ס"א בהערה, וידוע שמקורו של ספר זה מוטל בספק, אבל כיון שהגרע"א זיין לתשו' זו ראייתי לנכון לציין) וכן בתשו' "שבות יעקב" נקט כן בפשיטות, ולפי"ז ה"ה בגונא דידן דשרי. אמנם בתשו' חת"ס יו"ד סי' שכ"ו כתב שאסור לאדם לאבד נפשו משום יסורים ולפי"ז ה"נ אסור.

[1234567]

ח כדלעיל ס"ק ג' ד'.

סימן ב'

בדין אם מותר לאדם למסור נפשו ממידת חסידות כשאינו חייב

למסור נפש לפנים משורת הדין

א. מי שאונסים אותו לעבור על אחת משאר מצוות התורה, (שאינה מג' עבירות חמורות), בצנעא ושלא בשעת השמד שדינו הוא יעבור ואל יהרג, ונשאו לבו ורוצה להחמיר על עצמו רשאי למסור נפשו למיתה ולא לעבור¹, ויש אומרים עוד שממדת חסידות ראוי למסור עצמו והעושה כן נקרא קדוש². ויש הסוברים³ שאסור לאדם למסור עצמו כשאינו חייב והעושה כן מתחייב בנפשו⁴. ועיין בהערה⁵ בדין אנסוהו לעבור איסור בשוא"ת, או שאנסוהו לעבור

א. כן הוא דעת החוס' והרא"ש זצ"ל דף כז: וכן דעת הסמ"ק ועוד הרבה ראשונים.

ב. כ"כ הסמ"ק סי' ג', ולשון ה"לבוש" (רי"ס קנ"ו) "הרי הוא בכלל חסידי ישראל וממקדשי שמו יתברך".

¹אוצר החכמה

ג. כ"ה דעת הרמב"ם זצ"ה מהל' יסודי התורה הל' א' והל' ד'. וכן כתב הרמב"ן ז"ל מלחמות סו"פ בן סורר, ובספר "תורת האדם" שער הסכנה ד"ה ולענין. וכן מוכח מדברי ה"שאלות דר' אחאי" מ"ב ע"ש ז"העמק שאלה" ס"ק ב' שהוכיח כן, והביא גם מה"לכות גדולות" שסובר כן, וכן דעת הנמוק"י סו"פ בן סורר.

ד. ולענין הלכה. הטור והשו"ע ריש סי' קנ"ו פוסקים כדעת חוס' והרא"ש והסמ"ק דשרי וכן נקט בתשו' הרדב"ז (ב"שונות הרמב"ם סי' ג') וכן דעת ה"לבוש. והב"ח נקט לעיקר דעת הרמב"ם דאסור. והש"ך שם ס"ק א' מביא דברי התרוה"ד שנשאל, כיצד יש לנהוג הלכה למעשה, ומסיק שלפי הענין מורין לו, היינו שאם רואין שכונתו באמת לש"ש לקדש את ה', מורין לו שרשאי למסור נפשו. והרמ"א בריש הסימן אינו מגיה כלום, ומשמע שמסכים לפסק השו"ע, שמוותר להחמיר לפנים משוה"ד, אבל בהמשך הסימן כתב, שאם הגויים גזרו לבטל מצות עשה, אפי' בשעת השמד אסור למסור נפשו, (אל"כ השעה לריכה), ונראה שהרמ"א פוסק, דמאחר שנחלקו בזה גדולי הראשונים אין לנו הכרעה ומספק שוא"ת עדיף, הלכך אונסים אותו לעבור עבירה בידיים רשאי לא לעבור, אבל אנסוהו לבטל מצוה בשוא"ת אסור לו לסכן עצמו בידיים, ועי"ש צביאור הגר"א ס"ק י"א.

ה. המהרי"ק בשורש קל"ז כתב, שאם אונסים אדם לעבור על איסור דרבנן, או על איסור